

ДИМИТРИЈЕ СЕРГЕЈЕВИЧ ЛИХАЧОВ
(1906—1999)

У некрологу своје старијем колеги Владимиру Валеријановичу Данилову, Димитрије Сергејевич Лихачов пише: „Кад би требало да коментаришемо списак научних радова В. В. Данилова и да укажемо кад или где с чим у вези и под којим околностима је он написао овај или онај свој рад, најпотпуније бисмо репродуковали његову биографију... Његови радови су били његова аутобиографија, наука — његов живот.”

Тако је Лихачов једним погледом обујмио целог Данилова и као да се у њему и сам огледнуо, и још више од тога — дао је у свом стилу схему за једну општу биографију научника, заљубљеника и заробљеника једне научне дисциплине или једног њеног дела. Научник и нема друге биографије. Онај обични *curriculum vitae* — тако незаобилазан за опис живота сваког човека, у његовом случају је другостепен, понекад сасвим занемарљиво безначајан, чак и кад се, као Лихачов бавио не само једном дисциплином (старом руском књижевношћу) него енциклопедијски изучавао, истраживао живот старе Русије, њену историју, економију, културу у најширем смислу речи, начин на који се радовала и туговала, смејала, подсмевала и саосећала. То значи да су резултати његова рада интердисциплинарни, а у оквиру једне дисциплине — књижевности — тако разноврсни, да покривају не ту једну дисциплину него читаву једну научну област. Он се бавио подједнако и теоријом и историјом књижевности и филозофским и психолошким проблемима у вези са њом, свим њеним структурама — формалним и смисаоним.

Што се тиче древне Русије у његовим радовима је садржана богата грађа о њој, а самог Лихачова та грађа представља као живу енциклопедију живота Русије кроз дугих седам столећа њене историје.

Кад се то има у виду, тако мало значе подаци о томе да се он родио 28. новембра 1906. године у Петрограду, да је живот провео углавном у Петербургу, да је на свој начин био репресиран и да ни од својих колега није био увек схваћен. Тешко га је било следити можда и зато што је напуштао утврене стазе и крчио нове, отварао нове видике. Добијао је, међутим, и признања за свој рад (херој социјалистичког рада, академик, Председник управе државног фонда за кул-

туру, члан Државне думе итд.). Противречни однос једног друштва према научнику ранга Димитрија Лихачова више говори о том друштву него о научнику на кога се односи. Податке о томе контроверзном односу је, вероватно, упутније наводити кад се одсликава друштво које је у питању.

Сам Лихачов нас је подучио да о научнику говоре његова дела. У конкретном случају кад је реч о професору Лихачову његова биографија почиње од његових фундаменталних истраживања *Сјева о походу Игором*, следи његов плоносан рад на неузораној ледини словенске текстологије, па радови о руској култури и наслеђу које је древна руска култура оставила свим потоњим генерацијама да би све то било синтетизовано и згуснуто представљено у књизи *Човек у књижевности старије Русије*, у којој Лихачов упознаје савременог руског читаоца са његовим прецима и открива сигурне и чврсте темеље на којима треба да почива нова руска култура. Или, како он сам каже у предговору значајној књизи колектива аутора *Смех у старој Русији* коју је, вероватно инспирисан идејама Михаила Бахтина он концептирао и иницирао: „Представници семиотичког учења рекли би: смех ствара свет антикултуре. Али свет антикултуре није антипод свакој култури, него само једној одређеној култури, оној коју исмева. А самим тим, смех представља темељ за једну нову, праведнију културу.” У томе, он види „велики конструктивни принцип који представља свет смешног” и зато он тај свет открива оку своје савремености, открива му темељ „нове праведније културе”. Лихачова, ипак најаутентичније представља његово капитално дело *Поетика старије руске књижевности* књига која је, по речима његовог имењака нашег рано преминулог умног медијисте Димитрија Богдановића „означила дефинитиван крај једне позитивистичке школе у историји словенских књижевности, која је сву литературу средњег века на овом подручју посматрала више као извор филолошког или историјског знања него као остварење књижевне уметности...” Али та књига је наставља Д. Богдановић „означила и почетак једне нове епохе у систематским студијама средњовековне литературе руског и других словенских народа који припадају истој културноисторијској средини”. Јер он је открио и суптилно анализирао уметничку специфичност руске књижевности средњег века, њену поетику и покренувши низ питања која у том домену ваља решити, осветлио пут за даља истраживања. Томе његовом капиталном делу претходила су дугогодишња минуциозна проучавања историје словенских текстова. А сам Лихачов у предговору *Поетици старије руске књижевности* каже да јој је претходила његова прва синтетичка студија *Човек у књижевности старије Русије* из 1950. године. Томе треба додати да је обема тим књигама терен припремила и стазе им уготовила његова књига *Руска књижевност од X до XVII века*. Та књига заправо илустративно доказује да како он сам каже, стара руска књижевност њега „задивљује својом

величанственошћу као целина. Њена поједина дела нису баштенски цветови, то су шумске боје вреса које остављају утисак у својој укупности, то су понекад једноставно маховина и лишај, али они као целина стварају ансамбл и изазивају дивљење.”

Он је тако као ансамбл проучавао и анализовао стару руску књижевност и то је још један његов новаторски поступак који је после њега постао правило у приступу старој руској књижевности.

Као сваки новатор он је осећао потребу да свакој својој новој књизи, новом издању сам открива своје намере и смисао и разлоге својих трагања. Тако и у предговору српском преводу његове *Поетике старе руске књижевности* он истиче потребу компаративног проучавања књижевних питања као једини пут ка њиховом потпуном разумевању. Он изриком каже: „ниједна литература на свету не живи изоловано макар колико била оригинална, самостална, национално особена. И ствар није у томе што литературе утичу једна на другу, што позајмљују једна од друге сиже, теме, мотиве, уметничка средства, што користе заједничке изворе, што каткад имају заједничко порекло. Литературе имају још и типолошке сличности по својој конструкцији, по композицији у целисти...”

Између старе руске и српске књижевности постоји и „родбинска сличност”. Обе ове литературе припадају истом типу и обе улазе у заједничко византијско-словенско подручје. Оне имају не само сличне него и заједничке споменике: црквено-богослужбене, хагиографске, преводне и оригиналне. И обе ове литературе се подвргавају истим естетичким принципима. Заједничка им је поетика.

Зато је књига која се сад налази пред југословенским читаоцима и књига о старој српској књижевности. Њен писац се чврсто нада да ће југословенски читалац препознати у њој и своје наслеђе, да ће видети у њој нешто што припада његовој историји...”

И препознао је и видео је то југословенски читалац па је и у српској, као у руској књижевности, од ове књиге тј. од њеног аутора Димитрија Сергејевича Лихачова, почела на нов начин да се посматра, проучава и вреднује стара српска књижевност. Од идеје коју је у овој књизи посебно нагласио њен аутор све књижевности византијског ареала почињу да се проучавају у контексту европске књижевности као њен неодвојиви део, тачније као њен темељ.

Сви смо ми и европска медијевистика у целини за то Лихачовљеви дужници. Колики је наш дуг према њему моћи ће да сагледају тек генерације медијевиста које долазе. Признања која његово дело заслужује тек треба да дођу. Јер његово дело је оставштина за будућност.

Мила Стојнић